

MAXSUS EHTIYOJLI BOLALARNING TA'LIMGA BO'LGAN HUQUQLARINING PEDAGOGIK TAHLILI

Yunusova Cho'lponoy Abierovna

*TIFT universiteti "Pedagogika va
psixologiya" kafedra katta o'qituvchisi*

Kavliddinova Rayhona Obiddin qizi

TIFT universiteti Pedagogika yo'nalishi

23/01 guruh talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada maxsus ehtiyojli bolalarning ta'limga bo'lgan huquqlari pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Maqolada milliy va xalqaro huquqiy hujjatlarning mazkur toifadagi bolalarga ta'lim olish imkoniyatini kafolatlashdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'limning mohiyati, maxsus pedagogik yondashuvlar, moslashtirilgan o'quv dasturlari va psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida maxsus ehtiyojli bolalarning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olib ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning pedagogik tamoyillari asoslab beriladi. Maqola maxsus ehtiyojli bolalar uchun sifatli, teng huquqli ta'lim tizimini yaratishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.

Tayanch tushunchalar: Inklyuziv ta'lim, ta'limda tenglik, ta'lim tizimi, mazmuni va mohiyati, maxsus ehtiyojli bolalar, pedagogik tahlil, ta'lim huquqi, individual yondashuv.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'lim tizimining joriy etilish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasida nogiron bolalar bilan bog'liq tahlil va dastlabki baholash ishlari 1966 yilda boshlangan.

Inklyuzivlik inglizcha so'z bo'lib, "inclusive" – qo'shish, birlashtirish ma'nolarini anglatadi. Mazkur atama alohida ehtiyojga ega bo'lgan o'quvchilarni umumta'lim maktablarida sog'lom bolalar bilan qo'shib birgalikda o'qitish jarayonini ifodalaydi.

Inklyuziv ta'lim – o'quvchilarning imkoniyatlari, individual-psixologik, jismoniy nuqson va o'zlashtirish xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladigan ta'lim jarayonidir.

Hozirgi kunda O'zbekistonda 250 000 ga yaqin turli ko'rinishdagi nogiron bolalar (16 yoshgacha) ta'lim olish ehtiyojiga ega. Nogiron bolalar uchun ta'lim bilan birgalikda maxsus xizmatlar tashkil etish lozim.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 sentyabrdagi "Xalq ta'limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3931-son qarorida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ijtimoiy kafolatlarini ta'minlovchi chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirish, ularning ta'lim-tarbiya (shu jumladan, inklyuziv ta'lim-tarbiya) olishiga xizmat qiladigan moslashuv muhitini yaratish bo'yicha alohida vazifalar qayd etib o'tilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash bo'yicha quyidagi vazifalar belgilangan:

- Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'lim oladigan ta'lim muassasalari binolariga qo'yiladigan talablarni ishlab chiqish va tasdiqlash;
- Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalarini zarur adabiyotlar, metodik qo'llanmalar, turli kasblarga o'qitish uchun uskuna va jihozlar bilan ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish;
- Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni o'qitish uchun inklyuziv ta'lim tizimini tashkil etish, umumta'lim muassasalarini maxsus moslamalar (ko'tarish qurilmasi, pandus, tutqich va boshqalar), shuningdek tegishli kadrlar (maxsus pedagog, bolalarni ruhiy-pedagogik kuzatish bo'yicha mutaxassislar) bilan ta'minlash;
- Jamoatchilik o'rtasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning bilim olish huquqi, inklyuziv o'qitishning mazmun-mohiyati haqida tushuntirish ishlarini olib borish;
- O'quvchilarning jismoniy va aqliy talab-ehtiyojidan va ta'lim muassasalarining geografik joylashuvidan kelib chiqqan holda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalarini optimallashtirish;
- Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning moslashishi va integratsiyasi uchun maktab-internatlarni bosqichma-bosqich maxsus jihozlar bilan ta'minlash;
- Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan har bir bolaning inklyuziv ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish.

Ko'zi ojizlar, kar va eshitish nuqsoniga ega bo'lgan bolalar, poliomiyelit bilan kasallanganlar, aqli zaif bolalar, nutqida nuqsoni bor va soqov bolalarga mo'ljallangan 86 ta maxsus ta'lim va aralash maxsus muassasalari, 982 ta maxsus bolalar bog'chalari mavjud. O'zbekistonda maxsus ta'lim sohasida quyidagi tadbirlar amalga oshirilmoqda:

- Yordamga muhtoj bolalar uchun moslashuvchan va ko'p qirrali ta'lim tizimini yaratish;

- Mahalliy va mintaqaviy miqyosda maxsus ta'limning ahamiyati tobora oshib borayotganligi asosida ta'lim boshqaruvini markazlashtirish;
- Yordamga muhtoj bolalarni yoshlikdan tashxis qo'yish va kasalliklarni aniqlash uchun sharoit yaratish;
- Milliy ta'lim standartlari asosida yordamga muhtoj bolalarga mo'ljallangan o'quv qo'llanmalar sifatini yaxshilash;
- Ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash;
- Nogiron bolalar bilan ishlashga ixtisoslashgan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik aloqalarini kengaytirish;
- Ko'zi ojiz bolalar uchun mo'ljallangan turli kitoblar, metodologik adabiyotlarni chop etish;
- Nogiron bolalarni maxsus aravachalar, eshitish moslamalari, ko'zoynaklar, sport anjomlari, ish asbob-uskunolari, kanselyariya mollari, maxsus mebellar va tibbiy uskunalar bilan ta'minlash;
- Maxsus ta'lim sohasida kadrlar tayyorlash.

Hozirgi kunda qator ekologik, ijtimoiy va boshqa sabablarga ko'ra, shuningdek, homiladorlikdan keyingi patologik asoratlarning natijasida bola rivojlanishi, va birinchi navbatda uning ongi, atrof-muhit tahlili holda faoliyatini nazorat qilish va boshqarish funksiyalarining rivojlanish masalasini o'rganish muhimdir.

Ota-onalar qishloq sharoitida yordamga muhtoj bolalariga talab darajasida yordam ko'rsatish imkoniyatiga ega emas. Birinchidan, moddiy tomondan imkoniyat cheklanganligi, ikkinchi tomondan esa, yordamga muhtoj bolalarning go'dakligidan ularning nuqsonlarini aniqlash uchun o'qituvchi va psixologlarning malakasi talab darajasida emas.

Tarbiyachilar, psixologlar, o'qituvchilarning maxsus defektologiyaga asoslangan o'quv dasturlarida olgan bilim va malakalari ularning maxsus guruhlardagi faoliyatlari davomida aniq tashxis qo'yish va sifatli davolashni amalga oshirish imkoniyatini yaratadi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi – yordamga muhtoj bo'lgan bolalarga samarali bilim olish uchun sharoit yaratishdir. Ushbu sharoitda yordamga muhtoj bolalarni integratsiyalash va reabilitatsiya qilish, har bir bolaning rivojlanish darajasini hisobga olgan holda ularga mos samarali inklyuziv ta'lim turini tanlash lozim.

1996 yil noyabr oyida YUNESKO ishlari bo'yicha O'zbekiston Milliy komissiyasi tashabbusi asosida Toshkentda "Maxsus ta'lim sohasida inklyuziv usullar" mavzusida milliy o'quv dastur muvaffaqiyatli amalga oshirilgan. 1998 yilning oktyabr oyida Buxoro shahrida ushbu mavzu bo'yicha mintaqaviy anjuman tashkil etilgan edi. Mazkur anjuman YUNESKO, YUNISEF (BMTning bolalar jamg'armasi), Butunjahon sog'liqni saqlash tashkiloti va Xalqaro mehnat tashkiloti bilan hamkorlikda amalga oshirilgan. Ushbu tadbirlar natijasida 2001 yilda O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi qoshida Inklyuziv ta'lim bo'yicha manba markazi tashkil etildi. Hozirgi kunga qadar

ushbu markaz tomonidan bir necha o'quv seminarlar o'tkazildi va qator dasturlar amalga oshirib kelinmoqda. 2004 yilning iyun oyida "Sen yolg'iz emassan" respublika jamoatchilik bolalar jamg'armasi tashabbusi asosida Toshkent shahrida "Yetim bolalarning ijtimoiy muhofazasi" mavzusida ilk bor xalqaro anjuman tashkil etildi. Ushbu anjuman doirasida nogiron bolalar uchun ta'lim dasturlari hammuhokama etildi.

2005 yilning may oyida Toshkent shahrida Respublika bolalar ijtimoiy moslashuvi markazi va "Sen yolg'iz emassan" respublika jamoatchilik bolalar jamg'armasi tomonidan "Ijtimoiy nochor bo'lgan bolalarga ko'mak berishning samarali shakl va usullari" nomli xalqaro forum o'tkazilgan edi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohotlar zahirida, eng avvalo, kelajak avlodning barkamol bo'lib ulg'ayishi, hech kimdan kam bo'lmay dunyo arenalarini zabt etishga qodir farzandlar bo'lib yetishishi kabi dolzarb masalalarni hal etish turadi. Ayniqsa, yetim va ota-ona qaramog'isiz qolgan, nogiron, rivojlanishida nuqsoni bor bolalarning ijtimoiy himoyasi hamisha davlat va jamiyatning ustuvor vazifasi hisoblangan. Ushbu vazifani amalga oshirish borasida O'zbekiston Respublikasida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan kishilarning huquq va erkinliklarini, teng imkoniyatlarini ta'minlash, turmush faoliyatidagi cheklanish, chegaralarni bartaraf etish, ta'limni tashkil etish va boshqarishga zamonaviy yondashuv, uning sifati va samaradorligini oshirish, jamiyatda aholining turli qatlamlari uchun ta'limning uzviylik va uzluksizligini ta'minlash borasida talaygina ishlar amalga oshirib borilmoqda. Bolalik bosqichida inson psixologo-pedagogik jihatdan kuchli ta'sirlanadi. O'sib kelayotgan bola organizmi, uning miya tuzilishining ichki imkoniyatlari chegarasizligini inobatga olgan holda tashkil etilgan korreksion-pedagogik, psixologik hamda tibbiy ishlar bolaning birlamchi nuqsonini kamaytirib, ikkilamchi nuqsonlarning oldini olishga yordam beradi. Bularning hammasi rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolani mustaqil, hech kimga qaram bo'lmagan holda hayot kechirishga tayyorlash omillaridir.

Respublikamizda ijtimoiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi tomonidan 2007 yilda "O'zbekistonda inklyuziv ta'lim" loyihasi amalga oshirilgan bo'lib, loyihada O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Navoiy shahridagi "Umr" imkoniyati cheklangan bolalarga yordam berish markazi, Samarqand shahridagi "Hayot" nomli nogironlarga yordam berish markazi, Jizzax shahridagi "Istiqbolli avlod" markazi, Qashqadaryo viloyatining Qarshi shahridagi "Umid" tashabbuslarga ko'mak berish va rivojlantirish markazi, Termiz shahridagi "Imkon" imkoniyati cheklangan bolalar va oilalarga ko'mak berish markazi, Farg'ona viloyatining Qo'qon shahridagi "Ziyo" maxsus zaruratli bolalarga ijtimoiy ko'mak berish markazi, maqsadli hududlar hokimliklari, O'zbekistondagi Shvetsariya elchixonasi hamkorlik qilishdi. Ushbu loyiha doirasida Toshkent, Guliston, Qarshi, Samarqand, Termiz, Andijon, Qo'qon, Nukus, Buxoro, Urganch

shaharlarida joylashgan ayrim maktabgacha ta'lim muassasa, maktab, kasb-hunar kollejlari va akademik litseylarda imkoniyati cheklangan bolalar aralash guruhlarida inklyuziv texnologiya asosida ta'lim-tarbiya olishdi. Mamlakatimizda imkoniyati cheklangan bolalar ta'lim-tarbiyasi va ularning ijtimoiy hayotga moslashuviga qulay sharoitlar yaratib berilmoqda. Ularni jamiyatga integratsiya qilish, avvalo, imkon qadar salomatligini tiklash maqsadida "Imkoniyati cheklangan bolalar uchun umumiy ta'lim loyihasi" asosida ish yuritib kelinmoqda. Bunda, asosan, inklyuziv ta'lim imkoniyatlaridan foydalanish ko'zda tutilmoqda.

Asosiy qism

Inklyuziv ta'limning vazifalari quyidagilardan iborat:

- Rivojlanishning turli imkoniyatlariga ega bo'lgan o'quvchilar uchun har qanday kamsitilishni istisno qiladigan, barcha bolalarga teng munosabatda bo'lishni ta'minlaydigan yagona moslashtirilgan ijtimoiy muhitni yaratish;
- Jamoatchilik hamda ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar muammolariga nisbatan bag'rikenglik munosabatini shakllantirish;
- Ta'lim jarayonida sog'lom bolalar bilan bir qatorda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning aqliy va ijtimoiy salohiyatlarini rivojlantirish;
- Barcha o'quvchilar uchun davlat ta'lim standartlariga muvofiq maktabgacha, umumiy o'rta, kasb-hunar va oliy ta'lim dasturlarini o'zlashtirish uchun imkoniyat yaratish;
- O'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi, emotsional-irodaviy sohasi, bilish faoliyatini faollashtirish, ijtimoiy ko'nikma va salohiyatini shakllantirish uchun shart-sharoitlar yaratish;
- Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga maslahat yordami berish hamda ota-onalarni farzandlariga ta'lim-tarbiya berish, pedagogik texnologiyalar, ta'lim-tarbiya metod va vositalarini qo'llash sohasida xabardorlik darajasini oshirish, ularni psixologik-pedagogik jihatdan qo'llab-quvvatlash.

Inklyuziv ta'lim jarayonida alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilar sog'lom bolalar bilan birga bir maktabda, sinfda o'qitiladi. Imkoniyati cheklangan bolalar maktabga qadam qo'ygan kunlaridan boshlab alohida qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'ladilar. Bunday qo'llab-quvvatlash ularning butun hayotlari davomida zarur hisoblanadi. Shuning uchun ham maktab ta'limining dastlabki bo'g'inlaridan boshlab, bunday o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishlari uchun qulay shart-sharoit yaratish talab etiladi. Imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan tashkil etiladigan ta'lim jarayoni inklyuziv ta'lim shakllarini aniqlash va uni umumiy ta'lim jarayoni bilan integratsiyalashni talab etmoqda. Bunday integratsiya ularning o'zlariga xos bo'lgan ta'limiy ehtiyojlariga mos kelishi lozim. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning ta'lim

muassasasida o'qishni davom ettirishlari va faqatgina o'zlari kabi imkoniyati cheklanganlar muhitida bo'lishlari ularning rivojlanishlari, ijtimoiylashishlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'quvchilar bir turda bo'lishi ularning muhitga moslashishlari uchun qulay sharoit yaratadi. Bunday o'quvchilarning imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda o'qitish metodlarini ularga moslashtirish, biroq aloqa o'rnatish sohasida muammolarga ega bo'lgan o'quvchilarni ular bilan uyg'unlashtirish ularning ijtimoiy rivojlanishlariga sharoit yaratmaydi. Imkoniyati cheklangan bolalar boshqa o'quvchilar bilan bir xildagi xatti-harakatlarni amalga oshirish tajribasiga ega bo'lishlari kerak. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarga ta'lim berishning istiqbolli shakllaridan biri ularni guruhlar yoki sinflarga izchil tarzda astasekin uyg'unlashtirishdan iborat. Bunda o'quvchilarning sinfdoshlari yoki guruhdoshlari bilan aloqa o'rnatish olishlari va o'qish layoqatlarini hisobga olishlari talab etiladi.

BMT tomonidan 1948 yilda qabul qilingan "Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasi"da "Ta'lim olish har bir insonning asosiy va ajralmas huquqi" ekanligi alohida e'tirof etilgan. "Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasi" barcha insonlarning huquq va erkinliklarini kafolatlar ekan, bu Deklaratsiyaning barcha bandlari maxsus ehtiyojli insonlarga ham tegishliligi aniqlandi. Nogiron shaxslarning huquqlarini yanada mustahkamlash va kafolatlash maqsadida BMT 1975 yilda "Nogiron shaxslar huquqlari to'g'risida"gi Deklaratsiyani qabul qildi.

Mazkur Deklaratsiyada ta'kidlanishicha: "Nogironlar shaxsiyatini hurmat qilish huquqi ularda tug'ilishi bilan mavjud bo'ladi. Nogironlikning kelib chiqishi, tabiati va jiddiylik darajasidan qat'iy nazar, fuqaro o'z yoshidagi tengdoshlari bilan bir xil huquqlarga egadirlar, shu bilan birga ular mumkin qadar to'laqonli yaxshi hayot kechirish huquqiga ham ega" ("Nogiron shaxslar huquqlari to'g'risida"gi Deklaratsiya, 3-modda).

Xuddi shunday bolalarni huquqlarini muhofaza qilish maqsadida BMT 1989 yilda "Bolalar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya"ni qabul qildi. "Bolalar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya" bolalarning huquqlarini hamma joyda himoyalash maqsadida ishlab chiqilgan inson huquqlari borasidagi xalqaro shartnoma hisoblanadi. U qariyb butun jahon mamlakatlari tomonidan ratifikatsiya qilingan. Konvensiyani ratifikatsiya qilgan 191 mamlakat ko'ngilli tarzda zimmalariga "Bolalar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya" qoidalarini ma'muriy qonunchilik, sud va boshqa chora-tadbirlar yordamida hayotga tatbiq etish majburiyatini oldilar. "Bolalar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya" kompleks va ko'p qirrali xarakterda bo'lib, bu barcha bolalar uchun inson huquqlarining fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy singari jabhalarni qamrab olgan yagona Konvensiyadir.

Nuqsonli bolalarning o'quv imkoniyatlari asosiy o'rinda turadi. "Nogiron shaxslar huquqlari to'g'risida"gi Deklaratsiyaning mazmunidan shu narsani tushunish mumkin ki, nogiron fuqarolar uchun jamiyat hayotida to'liq ishtirok etish kafolatlanadi. Ammo

mazkur deklaratsiyada nogiron bolalar, ularning ta'lim olish imkoniyatlari va barcha davlatlar tomonidan imkoniyati cheklangan bolalarning huquqlari batafsil yoritilganligi aniqlandi. Bu xususda Suleymenova R.A. fikricha, "Agarda nogiron bolalarning o'z jamoalari va butun jamiyat ijtimoiy hayotiga jalb etish imkoniyatlari rad etilsa, ularning imkoniyatlari keskin kamayadi" degan fikrni bildirdi. "Ta'limning uzluksizligi, yangi global iqtisodiyotning kalitidir. Ta'lim rivojlanish, ijtimoiy taraqqiyot va inson ozodligi uchun tub ahamiyatga ega" deb ta'kidlaydi.

Imkoniyati cheklangan har bir bolaning o'z oilasida yashab tarbiyalanish huquqini ta'minlash maqsadida ta'limning ustuvor shakli sifatida umumiy, ya'ni inklyuziv ta'lim belgilangan. Bu ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarga oilada yashash, ota-ona mehridan bahramand bo'lib o'z mahallasida tengqurlari orasida umumiy ta'lim olish imkonini beradi. Shular nazarda tutilgan holda hozirgi kunda birlashtirilgan – inklyuziv ta'lim davlat siyosati darajasida ko'rilmogda.

Birlashtirilgan ta'limga o'tish jarayoni uchun quyidagilar amalga oshirilishi talab etiladi:

- Ta'limda alohida ehtiyojlari bo'lgan bolalarga munosabatlarning o'zgarishi;
- Oilaning bunga tayyor bo'lishi;
- Maxsus maktab ta'limida bolalarning o'qitilish vaqti qisqartirilib, bolalar boshlang'ich bosqichda reabilitatsiya bo'lishini ta'minlovchi shart-sharoitlar yaratilishi;
- Maxsus maktab ta'limi sohasi malakali mutaxassislar bilan ta'minlanishi, korreksiya va reabilitatsiya jarayonini sifatli va tezkor amalga oshirilishi uchun zarur jihozlar bilan ta'minlanishi;
- Maxsus maktab ta'limi va oila hamkorligiga erishish, oilaning reabilitatsiya jarayonida faol bo'lishiga erishish (qo'shimcha uyda shug'ullanish, repetitor, maxsus psixolog maslahati orqali).

Umumta'lim maktablarni birgalikdagi – inklyuziv ta'limga tayyorlash:

- Maxsus infrastruktura yaratish;
- Maxsus mutaxassislar bilan ta'minlash;
- Ehtiyojlarga mos texnik va o'quv moslamalari bilan ta'minlash (maxsus lampalar, eshitish apparatlari, Brayl moslama komplekti).

Shunday vaziyatda 86 ta ixtisoslashtirilgan maktabda 21,2 mingdan ortiq, sanatoriy turdagi maktab-internatlarda 6,1 mingdan ortiq, uy sharoitida esa 13,3 ming nafar o'quvchi uyda ta'lim oladi. 2020 yil statistikasiga ko'ra, O'zbekistonda 3,2 mingdan ortiq umumiy o'rta ta'lim maktablarida 13 ming nafarga yaqin o'quvchilar inklyuziv ta'lim bilan qamrab olingan. Prezident qarori bilan 2025 yilgacha inklyuziv umumta'limni bosqichma-bosqich joriy etish masalasi qo'yilgan. Bunda imkoniyati cheklangan bolalarning maktablarga kelishi uchun to'siqsiz muhit yaratish, yangi

quriladigan maktablarni xuddi shunday sharoitlar bilan qurish, pedagog kadrlar tayyorlash, o'quv bazasini takomillashtirish kabi vazifalar belgilangan.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar maxsus ehtiyojli bolalarning ta'limga bo'lgan huquqi murakkab, ko'p qatlamli pedagogik jarayon ekanini ko'rsatdi. Mazkur jarayonning samaradorligi faqat normativ-huquqiy asoslar bilan emas, balki ta'lim muassasalarining real pedagogik amaliyoti va o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi bilan belgilanadi. Inklyuziv ta'limda eng muhim omil – bu bolaga “moslashtirilgan sharoit” yaratish emas, balki uning shaxsiy rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirish, o'z qobiliyatlarini namoyon etishiga yo'l ochib berishdir.

Shunday qilib, maxsus ehtiyojli bolalar ta'limi – bu tizimni kengaytirish emas, balki ta'lim falsafasini insonparvarlik va teng imkoniyat tamoyillariga qayta yo'naltirishdir. Faqat shu holdagina ta'lim barcha bolalar uchun haqiqatan ham ochiq, adolatli va samarali bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Sh.S. Shodmonova, G.N. Ibragimova, F.O. Mirzayeva, M.E. Gapparova. 280–281, 283 betlar.
2. F.U. Qodirova, D.A. Pulatova. Inklyuziv ta'lim: nazariya va metodika. 6-betdan 22-betlargaacha.